

לאורו

בעזרת ד'

גליון 39
בלק, ה'תשע"ח

עיונים לאור תורתו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

ביאור
ל"אורות
הקודש"

הכמוס והגלוי
מאור תורה
אלדד פרי

בין 'אהל' - ל'משכן'
הרב פרופ' נריה גוטל

'אתאיזם'

'הכחשת האלוקים' (ב)
הרב אורי שרקי

סוד 'הפיכת
הקללה לברכה'
הרב רפי פוירשטיין

ביאור
ל"מידות
הראי"ה"

העתיד כבר כאן
הרב יצחק חי זאגא

הנטיה הלאומית -
שדה אשר ברכו ד'
הרב שלמה לוי

ביאור
ל"אורות
התחיה"

"לפעמים מזיק הדמיון של יראת שמים
יותר מכל דמיון נפסד שבעולם"

(מידות הראיה, יראה יא)

בין 'אהל' - למשכן

הרב פרופ' נריה גוטל

"להיות האדם שואף תמיד להתעלות"

לשון הכתוב "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" אומר דרשני: מה בין 'אהל' ל'משכן', ומדוע יוחד הראשון ל'יעקב' והשני ל'ישראל'?

מין הראי"ה זצ"ל לימדנו את מהות ההבחנה שבין האוהל למשכן ואת משמעותה. תחילה מבהיר הרב על מה מבוססת - ככלל - שאיפת ההשתלמות הנדרשת מהאדם:

ההשתלמות המאושרת, שאליה ראוי שיכסוף האדם תמיד בכל חייו בלא הרף, היא מיוסדת על שתי בחינות יסודיות... האחת היא העטרה העליונה של כל מעלה להיות האדם שואף תמיד להתעלות... להוסיף חכמה ודעת קדושים רבה... והשנייה היא הבסיסיות של העמדה, התוכן השומר את המצב שלא יהורס, שבכללו הוא התוכן המקיים את תשוקת ההתעלות... (עולת ראייה א, עמ' מג)

כלומר: תנועת העלייה הרצויה אפשרית רק אם היא נסמכת על בסיס יציב ועל גבולות משמרים. עלייה ללא תשתית וללא שמירת תחום ומידה, עלולה להיות מופקרת - **"מהרסת למעלה מכל חוקה"**.

ועוד ממשיך הרב ומבהיר כי בחינות יסודיות אלה - באות לידי ביטוי ב'אהל' מזה וב'משכן' מזה:

המשך המאמר בעמוד 6

'ברכותיו' של בלק, כמעט שאין חשובות מהן. לא בכדי אמרו חז"ל: "משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב" (בבא בתרא יד ב), ועוד זאת אמרו (ברכות יב ב) שאף שקלו לקבוע פרשייה זו במסגרת פרשיות קריאת שמע, ורק משום טירחא דציבורא לא עשו זאת.

מן החשובים שבפסוקי 'ברכה' אלה של בלעם, והפסוק היחיד שעליו אומרים חז"ל (סנהדרין קה ב) שנותר ברכה ולא חזר - לימים - לקללה, הוא הפסוק: "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" (במדבר כד ה) וככל הנראה עליו כיוונו חז"ל בשוקלם - כאמור - שיבוץ במסגרת פרשיות קריאת שמע (ש"ת שרידי אש, ג, 19). בפסוק זה אף נהגו, ונהגים, רבים לפתוח את תפילת השחרית, ו"להזניק" את סדר יומם.

נכון הוא שרבי שלמה לוריא (מהרש"ל, ר"ע-של"ד, 1510-1573) יצא חוצץ נגד המנהג: "בבוקר כשאני בא לכית הכנסת, מתחיל אני בפסוק 'ואני ברוב חסדיך' ומדלג הפסוק הראשון 'מה טובו אהלך' שאמרו בלעם ואף הוא אמרו לקללה" (ש"ת מהרש"ל, סד, ואכן הוא אינו רשום בסדר אבודרהם ובספר כלבו), ברם פוק חזי מאי רובא דעלמא דבר (סדר רב עמרם גאון, מחזור ויטרי ועוד) - מרבית הקהילות ומרבית הסידורים. נמצאנו אומרים איפוא שמדובר בפסוק מכונן שראוי אם כן להתבונן בו היטב.

הגיליון מוקדש לע"ג

ר' אברהם בן פריחה ז"ל • ר' יוסף בן תמו ז"ל • ר' יעיש בן אסתר ז"ל • ר' אברהם בן לאה ז"ל

סוד 'הפיכת הקללה לברכה'

הרב רפי פוירשטיין

למהלך הזה ישנן דוגמאות אין ספור והן מפוזרות לאורך כל כתביו של הרב. הוא לימד אותנו שהדור המורד והכופר, דווקא הוא אותו דור של 'אתחלתא דגאולה' - שכולו חייב, אך גם כולו זכאי. הוא לימד אותנו 'שהנשמות של עולם התוהו', ולפי דברי בנו הרב צבי יהודה זצ"ל - ענק הרוח - הייתה כוונתו לסופר יוסף חיים ברנר הי"ד המורד והכופר, שכן אותן נשמות בועטות גדולות הן באות 'מהנשמות של עולם התיקון'. והוא לימד אותנו, שההתעמלות שצעירי ישראל עושים (יצחק שדה, 'המצביא השירין') מועילה לייחודים שעושים צדיקי הצדיקים. **ושהנפש של 'רשעי ישראל' (לא פחות)** היא גדולה **מהנפש של שלומי אמוני ישראל**. אמנם, בל נטעה, הרוח של שלומי אמוני ישראל גדולה היא **מהרוח של 'רשעי ישראל'**, וכך - כולם צריכים את כולם! והוא אשר לימד אותנו שיש 'כופרים' שהם כ'מאמינים', זאת - משום שהם שואפים לרמת אמונה כזו, אשר אותה לדאבון לב הם אינם פוגשים בקרב המאמינים.

ועוד הוא לימד אותנו "שתורת האבולוציה ההולכת וכובשת עתה את העולם היא מתאימה לרזי העולם של הקבלה יותר מכל תורה פילוסופית אחרת" (אורות הקודש ב עמ' תקלז) וזאת בשעה שהמתח בין תורה למדע הפיל בעת ההיא הרבה מאד חללים רוחניים. וכן הוא לימד אותנו שהרצל מכונן הלאומיות החדשה הוא ניצוץ של משיח בן יוסף. ושתנועת הציונות החילונית, היא תיקון הכרחי בתנועת המוטטלת של ההיסטוריה היהודית שנטתה אל הרוח והזניחה את החומר.

מדוע לא אטם ד' את פיו של בלעם כפי שפתק את פי האתון? מדוע לא עיוור את עיניו ושיתק את רגליו. מה ניתן ללמוד מהעונש הייחודי של הפיכת הקללה לברכה?

היחס לברכות שמקורן בקללות, היה חצוי ומורכב במהלך דורות של פרשנות. ובכל זאת לימדה אותנו התורה שקללה יכולה להפוך לברכה.

מין הרב זצ"ל לימד אותנו את סוד **'הפיכת הקללה לברכה'**. שהרי הרב עסק במגוון מסחרר של תופעות ומצבים שהעסיקו את עם ישראל בתקופה המודרנית ומדורי דורות, תקופה שהייתה רוויה במכשולים גשמיים ורוחניים.

היהדות הנאמנה, הסתערה בתקיפות כנגד הרוחות החדשות שהזמן הביא איתו. היא זיהתה בהם, בצדק רב, איום גדול על היהדות: נחמץ הלב היה לראות את ח"נ ביאליק נוטש את ספסלי ישיבת וואלוז'ין או את יוסף חיים ברנר נוטש את עולם החסידות ועוד עימם מאות אלפים שיצאו ללא שוב לדרכים רחוקות...

תגובת ההישרדות הטבעית כנגד מגמות מסוכנות אלה הייתה מלחמה בכל הכוח כנגד מגמות אלה. שלילת ההשכלה, שלילת הציונות, שלילת הסוציאליזם, שלילת החיבור עם היהדות החילונית, 'הפרדת קהילות' וכו'.

והנה, בא מין הרב קוק זצ"ל, שלא הובן כלל וכלל על ידי בני דורו, ולימד כי **מה שנתפס כקללה ואיום הוא למעשה אתגר וברכה.** לא 'ברכה' במובן המיידית, אבל התנעת תהליך שבסופו תבוא 'ברכה גדולה'. התנעת תהליך הכרחי כדי להציל את היהדות, ובוודאי לא על מנת לאיים אליה, חלילה.

הכשלוך - כצמא לעליית מדרגה

ניתן להתבלבל בה, ובטעות לטמא את הטהור ולטהר את הטמא. היא אכן דורשת זהירות מרובה. הרב קוק זצ"ל, עצמו, באיגרתו המפורסמת לרב יוסף חיים זוננפלד זצ"ל מצדיק את חששה העמוק של היהדות החרדית מפני החילוניים והחילוניות. אך עם זאת הוא תולה את החשש באי עיסוק מעמיק בסתרי תורה. עיסוק זה המאפשר למתבונן לחדור אל מעבר לאריזה החיצונית של עולם הרעיונות והתופעות. להיכנס אל המהות הפנימית של הדברים. הרב הבין שאין לנו תקומה רוחנית מלבד עיסוק זה. שכן אחרת עם ישראל יתפצל לשבטים ותתי-שבטים, שאין כל תקשורת ביניהם, והתורה חלילה 'תיעשה כשתי תורות'.

הרב קוק הבין כי התיקון של הפרט והכלל תלוי בחיבור העמוק של חלקי הפאזל זה לזה גם כשהם נראים לכאורה כ'מאד לא מתאימים' ואפילו סותרים ועויינים זה את זה.

אני - חייב להודות על האמת, שגישתו הבסיסית המכונה 'אחדות הפכים' היא השלד העמוק, הבריח התיכון של כל חלקי הגותו. ואכן אנו בניו, נכדיו וניניו העסוקים בחיבור אינטנסיבי מאד שבין תורה למדע, צבא, השכלה, עסקים, התישבות, הייטק - זקוקים למשנתו כאוויר לנשימה, כדי שחלילה לא נימצא, מחברים חיבורים ללא דבק עמוק ומפרה ביניהם.

גם במישור האישי כך הם הדברים. הוא לימד אותנו שתחושת הכישלוך שלנו בעניינים רוחניים היא בעצם צמא גדול לעליית מדרגה ולמילוי רוחני חדש ועמוק מקודמו. הוא לימד אותנו להאזין לבני הזוג שלנו, ולעמיתינו החולקים על דברינו, כי הם מבטאים פן במציאות שאנו עיוורים אליו. הוא גם לימד אותנו, שהמחלוקת הינה תנאי הכרחי להתקדמות, לשלב הבא. ושהעמדה החולקת מבטאת את המוגבלות היחסית של העמדה המקורית. לכן - אל נהדוף את המחלוקת אלא נהפוך אותה למנוע צמיחה כדי להגיע דרכה ואתה לרמה גבוהה יותר. הוא לימד אותנו להתייחס אל האומנות וכוח הדמיון ככלל כמה שמכין אותנו לנבואה המושתתת כידוע על כוח הדמיון. זאת על אף ש'הפילוסופיה הולכת וצולעת', ובעצם השכל יורד מגדולתו הבלתי מעורערת.

מין הרב קוק לא רק שיצר 'מפת דרכים' לדרונו, הוא לימד אותנו את הדרך לייצר מפת דרכים גם כלפי קונפליקטים חדשים שבהם הוא לא עסק במישרין. וסוד הפיכת הקללה לברכה נעוץ בחיפוש התפקיד של הקללה, זו שבאה להכריח את הברכה לחשוף עוד ועוד מצפונותיה.

נודה על האמת, יש סיכון רוחני בצורת החשיבה הזו, שהרב קוק הנחיל לנו.

"השאיפה לחופש הדעות יש בה צד טוב וצד רע, צד קדוש וצד טמא.

הצד הטוב הוא כשהשאיפה הזאת מתרוממת מהמועקה של הדמיון ושל התאוות החמריות. אז הדעה מתהלכת במהלכה החופשי ומאשרת את האדם ואת החברה.

והצד הרע שבה הוא כשהציוור של חופש הדעות עושה את דרכו ע"פ הנטיות הטבעיות שבאדם, שהמזג והדמיון, הנטיה התאוונתית וכל מה ששפל מצד הבהמיות של האדם, רושם עליו את רשימתו.

אז חופש הדעות מביא את האנושיות לידי התכערות נוראה, המאבדת את הון החיים ועוקרת את ההוד והנצח מנפש האדם בצורתו היחידית ובצורתו הציבורית"

(מידות הראיה, חופש)

הנטיה הלאומית - שדה אשר ברכו ד' אורות התחיה משנה יב

הרב שלמה לוי

מנופי הארץ: עמק יזרעאל

ד'. אמנם טרם הגענו לשדה ד' אשר מצמיח בצורה שלימה ונכונה את כל הגידולים הלאומיים הראויים לאומה, אבל אנחנו נמצאים בתוך התהליך המוביל את כלנו לתכלית השלימה של גילוי האידיאלים של האומה בשלמותה.

תכונת הנפש של האומות

לעומת זאת, הלאומיות אצל אומות העולם מליאה באינטרסים שיש בהם רוע, מלחמות, חוסר צדק וחוסר אמת. הלאומיות של אומות העולם אינה ראויה לגדל צמחים ראויים, הצמחים שיגדלו הם "מגפן סדום גפנם", גידולים אלו - טוב להם העדרם ממציאותם. "ראויה היא האנושיות שתתאחד כולה למשפחה אחת, וחדלו אז כל התגרות וכל המידות הרעות היוצאות מחילוקי עמים וגבולותיהם."

הלאומיות - והדאגה לכלל האנושות

הלאומיות הישראלית מושפעת מהקודש, הקדושה היא זו אשר מגדלת את הנטייה הלאומית ברוח בריאה ואמיתית. המייחד את הלאומיות הישראלית הוא שיש בה מצד אחד - פיתוח הלאומיות המיוחדת לישראל, ומאידך גיסא - קוסמופוליטיות ודאגה לאנושות הכללית. הלאומיות הישראלית יונקת את האידיאלים שלה מערכי הנצח, אשר הובעו כבר בראשית 'מטעו' של עמנו ובאביב ממלכתו. ולכן - ככל שאומתנו תתצמח ותגדל ותמלא את יעודה, כך גם אומות העולם יהיו ניזונים מפירותיה של האומה הישראלית.

גאולתם של ישראל - תביא לגאולה לעמים כולם, השימוון הרוחני יסולק, הדיכאון ימצא את רפואתו, העמים יתאחדו ויגיעו יחדיו לשלום כלל עולמי.

גידולי הנטיה הלאומית

הנטיה הלאומית בישראל היא שדה אשר ברכו ד', שאף-על-פי שאין בה עדין גדולים גמורים, מפני השממון הגדול של הגלות, ראויה היא, על-ידי עבודה רוחנית ומעשית, שיצמחו בה כל הגדולים הטובים שבעולם להוציא משפעה נשמות גדולות ועליונות המאירות את כל העולם כולו בכבודן.

ויש לעמת זה נטיה לאומית של גויים, שהיא חרבה ומדבר, שבשום אופן אינה ראויה לגדל צמחים, והצמחים הרעים כגפן סדום, חמת תנינים ואשכלת מררת, הלא העדרם טוב ממציאיותם, ונמצא שהכל הוא בהם העדר גמור וחרבן מחלט, ואותם "הגויים חרב יחרבו" רק ההשפעה של הקדש, המערב בנטיה הלאומית הישראלית, מרטבת את אלה הנטיות האנושיות בכלל ומחזירתן לטובה,

עד בואן גם הן לידי עלוי להיות ראויות על-ידי תכיפת חיבורן ויחסן אל ישראל, להצמחה רוחנית. "יששום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת", אשר כל זה בוא יבוא על-ידי גאולתם השלמה של ישראל שתקדים לבוא.

תכונת הנפש של כנסת ישראל

תכונת נפשה של כנסת ישראל היא מיוחדת לה, היא שונה מתוכנת נפשן של שאר האומות. אצל אומות העולם מגמת החיים מיוסדת על התוכן הכלכלי, לבצר עמדה ובטחון כלכלי. באומה הישראלית מגמת החיים היא הצמאון לאל חי, מגמה זו מוטבעת בעמקי הנפש של האומה. לכן הלאומיות הישראלית שהיא מדרגת הנפש שבכללות האומה, מבקשת את בוראה - את הקב"ה. הלאומיות בישראל הוא שדה אשר ברכו ד', הביטויים של לאומיות ברמת הנפש הם כלכלה, ביטחון, התיישבות, צבא, לימודים אקדמיים, כל זה ועוד נמצאים בשדה אשר ברכו

שאיפת עלייה, גם מאלה ש'בשדות', וכד בכד נדרשים אנשי המעלה לעמוד על המשמר לכל יפוצו לעלות ולעתים לסטות. "עשו סייג לתורה" (אבות א.א.).

דומה שנכון הוא להלך בעקבי הרב, להוסיף ולחדד, שההבחנה איננה רק בין האוהל הנייד והמשכן הקבוע.

• האוהל פתוח לרוחות השמים, ולעומתו למשכן פתח אחד לכניסה וליציאה;

• האוהל קל להקמה וגם לפירוק ואף להריסה בעוד שהמשכן מחייב השקעת משאבים בהקמה וגם פירוקו והריסתו מחייבים מאמץ.

משל זה של אוהל ושל משכן עשוי להתאים לנמשל אתגרי העולם החינוכי. מחד גיסא, כאוהל הנייד, גם מחנכי ישראל צריכים להיות תדיר עם אצבע על הדופק, להתחשב ב"פשטים" תרבותיים-חברתיים 'המתחדשים' והמשתנים ממש 'בכל יום' ובכל עת ותקופה. מאידך גיסא, כמשכן, הקביעות והיציבות חשובים מאוד למעש החינוכי, ושימור ה'תמידין' כסדרם הוא אתגר ראשון בסדר ואף במעלה, ואולם אוי לה למערכת חינוכית הקופאת על מקומה ואינה מתחדשת ומתעדכנת.

זאת ועוד, כאוהל הפתוח לארבע רוחות, כך משנתם של מחנכי ישראל צריכה להיות קשובה ורלוונטית לכלל האוכלוסיות המתדפקות על דלתותיה, לתת מענה לכל מאן דבעי. ועם זאת, כמשכן, על מחנכי ישראל לדעת להישמר מרוחות רעות ומבריות שאינן מהוגנות; עליהם לעשות שימוש בפתח ובדלת המשמשים לכניסה אך לעתים - בכאב לב - גם ליציאה.

ועוד: כמשכן שהיה מושקע כדבעי בזהב ובכסף ובתכלת ובארגמן וכו', כך גם המשנה החינוכית מצריכה השקעות: השקעת משאב אנושי, השקעת משאבי זמן והשקעת משאב כלכלי. ואולם, הכל צריכים לזכור שבסופו של דבר, כאוהל, אלה הם רק האמצעים, לא הם המטרה.

אין לך כשילוב המושכל של אוהל ומשכן, שעליו ייאמר, ובדין: "מה טובו!"

"האוהל והמשכן הם שני השמות של בית הדירה העלול להיות מוכן למסעות, שמרשמים בתוכן הרוחני העליון את העליות הנכספות. האוהל מסמן את היסוד המטלטל, את הצביון של ההכנה אשר לתנועה, שכוונתה היא תמיד השתנות ועליה לצד האושר העליון, לקראת הזיו של מעלה. והמשכן מסמן, אם גם בצורה המחוברת באיזה אופן להכנה של נסיעה, אבל דווקא את היסוד המנוחתי שיש בין מסע למסע, ובנפשיות היא ההרגשה המרגעת, העוצרת את ההתנועעות הבלתי פוסקת, לשם היסוד של המטרה העליונה, קביעות האורה ובסיסיותה בערכה. ובוודאי שאלה שתי ההכרות הן הנה היסודות של האוצר העליון, אשר ליראת ד', הגנוזה בבית גנזיו של הקב"ה, היראה התחתונה והיראה העליונה... בהיווסדן יחד שתי שאיפות עילאות אלו בכל מילואן וטובן, יוצג לנו הטוב המאושר בכל חוסן יקרו, עד לכדי ההבעה של השתוממות הפלא העליון, שאנו אומרים לקבוץ הנהדר הזה המתאים יחד: מה טובו. מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל." (שם)

לאמור: מעלת האוהל גדולה שכן דווקא הניידות שלו היא המאפשרת תזוזה, התקדמות ועלייה. ואולם בלא משכן הגבול והמידה, הניידות עלולה לצאת מכלל שליטה ולהגיע למקומות שאינם רצויים.

"אהליך - יעקב, משכנותיך - ישראל"?

בהקשר זה אין להתעלם מהצמדת האוהל ליעקב ולעומת זאת המשכן לישראל, בעוד שדרך כלל מקובלים אנו ש'יעקב' מכוון לעם שבשדות' ואילו הכינוי 'ישראל' מכוון לאנשי המעלה. וכך לדוגמה בפרשתנו - הדגיש זאת בעל 'אור החיים' מספר פעמים: "... יעקב הם הבינונים... ישראל הם הצדיקים" (כג, ז; ושם כד, ה ושם שם, יז), ורבים כמותו.

לכאורה היינו סוברים שאוהל - העלייה יתאים לאנשי המעלה - ישראל, בעוד שמשכן הבלימה והסייג יתאים דווקא לעם שבשדות' - יעקב. ואולם, כאמור, אצל הרב - היפוכו של דבר! על כרחך עלינו לומר שהרב הביע בזה אמירה חינוכית מהותית: מכל אדם ואדם נדרשת

הכמוס והגלוי מאור תורה

מערכת חכמת הקודש,
אורות הקודש, פרק כ

אלדד פרי

הכמוסה והגלויה, שתהיינה פונות באורה ישרה לקבל את שפעת בהירותן מתוך אור עולם של אוצר החיים אשר באור ד', החופף על הוד יסודה של תורת אלהים חיים".

חכמה בגוים, תורה בישראל

הרב מדבר על מעלת רוח הקודש שיכול להגיע אליה כל אחד מישראל ומשווה בינה לבין רוח הקודש, שיכול להגיע אליה כל גוי מחכמי אומות העולם. אנו רואים כבר בפתיה, שוני בלשון הרב, בין רוח הקודש של ישראל לבין רוח הקודש של אומות העולם. רוח הקודש של ישראל איננה מוגבלת בכל מגבלה ואילו אודות רוח הקודש של אומות העולם מדייק הרב: **"שכל אחד מבאי עולם זוכה לו על פי מעשיו"**.

יש רוח הקודש שמגיעה ממעשים ויש רוח הקודש שמגיעה ממעשים ומתורה יחד.

לא לחינם מביא זאת הרב בפרקים העוסקים בחשיבות האגדה. ההלכה עוסקת במעשים (גם מחשבות הן מעולם המעשה) ועל כן, רוח הקודש שניתן להגיע אליה בעיסוק בהלכה בלבד, זו שמדברת אודות המעשים, מוגבלת.

המדרש באיכה מביא:

"מַלְכָּה וְשָׂרְיָה בְּגוֹיִם אֵין תּוֹרָה אם יאמר לך אדם יש חכמה בגוים - תאמן, הדא הוא דכתיב: **'וְהָאֲבָדְתִי חֻקֵּימִים מֵאֲדוֹם וְתִבְוֵנָה מֵהַר עֶשׂוֹ'**. יש תורה בגוים - אל תאמן, דכתיב: **'מַלְכָּה וְשָׂרְיָה בְּגוֹיִם אֵין תּוֹרָה'**" (איכה רבה, ב, יג).

אנו מצויים בפרקים הבאים להניח את מיצריה של הנפש שפגשה את עולם ההלכה ואיננה מבינה את מקור עולם זה. מקורו של עולם זה בעולמות עליונים, כמוסים ומאירים באור יקרות. המפגש עם עלמות אלה מצריך את האדם להכנה נפשית עמוקה, למידה וזיכוך מידות. מי שלא מגיע לשם נשאר עם שאלות שרלוונטיות למישור המוכר לו, החומרי, הפרקטי, בעוד התשובות באות מעולמות של אור גדול. פרק זה ממשיך את קודמיו העוסקים באיחוד הגלוי והחבוי ומהווה הקדמה לפרק הבא שעוסק בכך ישירות. כדרכנו, לא נעסוק בפירוש מילותיו הגדולות של הרב זצ"ל, אלא בהדגשתו והרחבת הנקודה המרכזית שבפרק:

"שפעת רוח הקודש המיוחדת לישראל היא רוממה הרבה במעלתה ומיוחדת במינה מכל מיני שפע של רוח הקודש, שכל אחד מבאי עולם זוכה לו על פי מעשיו".

השפעה הישראלית היא נמשכת מפנימיותה של תורה. **וההבהקה של החכמה המעשית, בתורה**, ובכל הליכות החיים הפנימיים והחיצוניים, הנוגעים למפעלים, והרגשות, הקרובים לחוג הפעולות, הנה גם כן יוצאת בדרך ישרה **מאורה של תורה**.

ועצמיית כחה העליון של זוהר התורה היא משפיעה על שני אלה הסוגים הרוחניים העליונים, **סוג הרזי של רוח הקודש, וסוג הגילויי של אור התורה**, שבהגבלה ומפעל, כלאה וכרחל אשר בנו שתייהם את בית ישראל.

ותמיד **אנו קרואים לתקן את שתי ההופעות הללו**,

הדרגות ועולות עד נבואת משה רבנו עליו השלום.

יש לשים לב שאליהו הנביא מדבר על רוח קודש שמקבלים בשל המעשים! "הכל לפי המעשה שעושה". דרגה זו מוגבלת, אך היא בבחינת רוח קודש.

כדי לעלות במעלות האחרות יש להתקדש מעבר לעולם המעשים והתופעות ויש להיות חלק מהעם היהודי.

טפח מעולם המקובלים

כמוכן שעולם הקבלה עוסק ברובד השני, רוח הקודש של ישראל. ישנו 'שער רוח הקודש' בכתבי האריז"ל ויש מקורות רבים בעניין. מכאן, הגיעה אלינו המחשבה אודות רוח הקודש, ככזו ששורה רק על חסיד ופרוש מן העולם הזה. ביטוי מעניין הכולל את אזכור התנא דבי אליהו דלעיל, הובא על ידי רבי חיים ויטאל (כותב כתבי האריז"ל) בספרו המפורסם "שערי קדושה" ומשום חשיבות הנושא נעתיק אותו פה כלשונו:

"בהנהגת רוח הקודש בזמננו זה:

אחר שהזהרנו את האדם בשער שקדם מכל דרכי ההשגה כזכר לעיל, אל יתייאר האדם. כי הנה בפסוק 'דבורה אשה נביאה' (שופטים ד' ד'), תנא דבי אליהו, 'מעיד אני עלי שמים וארץ, בין איש בין אשה, בין גוי בין ישראל, בין עבד בין שפחה, הכל לפי מעשיו, רוח הקודש שורה עליו'.

והנה באוזנינו שמענו ראינו, יחידי סגולה השיגו למדרגת רוח הקודש בזמננו זה, והיו מגידים עתידות ומהם בעלי חכמה לא נתגלית בדורות שקדמו אלינו, וכדי שלא להרפות ידי הבאים אל הקודש להתקדש, אבאר איזה עניינים ואפתח כמלוא פי מחט סדקית וה' הטוב לא ימנע טוב להולכים בתמים. ותחלה נבאר כמה דברים בענייני ההשגה ובשער השמיני אכתוב סדר ההנהגה בהם, בעזרת ה' יתברך:

הנה הדרך המובחר שבכולם הוא מה שכתבנו בשם תנא דבי אליהו זכור לטוב, והיא הדרך שנהגו בה החסידים הפרושים הקדמונים. והוא, לשוב בתשובה עצומה מכל אשר קלקל, ואחר כך

הגויים יכולים להיות בעלי חכמה ובעלי מעשה. הרב מזהה את חכמת החול עם המעשה, משום שכל חכמת החול היא מעשית. השימושים בחכמת החול, אפילו המתמטיקה והפילוסופיה הן לצורך חיי המעשה. לא פלא שהפילוסופיה המערבית הגיעה למבוי סתום בעניין תכלית החיים. ההתבוננות בן עולם התופעות אל מקורו נעלם מן העין המעשית ונמצא בתורה, בסודות התורה.

את התורה וסודותיה יודעים היהודים!

לא רק יודעים. מלכתחילה היהדות היא הדרך היחידה לרכישת דרגת "תורה". על כן, בדרגות רוח הקודש, קרי, ההיכנסות בהיכלות העליונים, יכול הגוי להגיע למקום מסויים ומעבר לגבול ההוא, הוא מוכרח להתגייר.

זו הסיבה שהיהדות איננה דת שמעודדת גיור. להבדיל מהנצרות והאיסלאם, שיצאו למסעות הרג בשם הדת, לצורך סיפוח זרים לדתם, היהודים מקשים על מי שמעוניין להתגייר. מבחינתנו, גוי יכול להיות בעל רוח קודש. הוא אמור לבקש להתגייר רק שהוא רוצה לעבור מחסום עליון וכביר מאוד.

רוח הקודש בגויים

כך מובא בתנא דבי אליהו:

"מעיד אני עלי שמים וארץ, בין ישראל בין גוי, בין איש בין אשה, בין עבד בין שפחה, הכל לפי המעשה שעושה, כך רוח הקודש שורה עליו" (תנא דבי אליהו רבה, פרק ט).

נשמע מפתיע. הרגילו אותנו לחשוב שרוח קודש היא תוצאה של קדושה עליונה של אדם יהודי, שהתקדש עד כדי שאיבד עניין בהבלי העולם הזה. קדושתו מלווה גם בלימוד תורה אינטנסיבי בכל חלקי התורה ובעיקר בחכמת הקבלה.

בעבר דיברנו על דרגות הנבואה כפי שמונה הרמב"ם, כאשר הפחותה שבהם היא רוח מעשית ששורה על אדם לנהוג באופן מסויים בזמן מסויים. רוח זו באה מאת ה' כמו יפתח בצאתו להילחם במואב, שם נאמר עליו: "ותהי על יפתח רוח ה'" (שופטים, יא, טו). משם הולכות

הרביעי היא גדולה מכולם והוא כי יזכה לשייגלה אליו איזו נפש מהצדיקים הנפטרים הראשונים, אם מאותן שהם משורש נפשו, כנודע, או מזולתם, אלא מפני שעשה איזו מצוה כתיקונה כמוהו. והזוכה למעלה זו ישיג שיודיעוהו חכמות וסודות גנוזים שבתורה עד להפליא, וכל זה כפי מעשיו:

החמישי והיא הגרועה מכולם כי יראה בחלומותיו ענייני עתידות וחכמה קרובים אל רוח הקדש.

והנה הדרך הזאת היא הדרך הישרה, כי כיון שאין האדם משביע ולא מכריח העליונים, כי אם בכח מעשיו הטובים ובקדושתו, ודאי שרוח הקודש הטהור ישרה עליו בלי תערובת רע כלל, מה שאין כן בהיות האדם מכריח או מבקש דרכי השבעה בכח מעשים ותפילות ויחודים שאם יטעה בהם כל שהוא, אפשר שיזדמנו לו דברים חיצונים מעורבים.

עוד יש דרכים אחרים על ידי מעשה, ואבארם בחלק הרביעי, והם להמשיך עליו אחד מחמשת אופנים הנזכרים אף אם לא יבואו מעצמן, וצריכים קדושה וטהרה גדולה, כדי שלא יהיה בהם תערובת כנזכר. אמנם הדרך הראשונה היו דורכים בה אף בדורות הראשונים, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל בפסוק (דברים יא, כב) 'ולדבקה בו', ובאגרת הקדושה אשר חבר בפרק החמישי בעניין בן עזאי שהיה יושב ושונה והאש מלהטת סביבותיו" (שערי קדושה, חלק ג, שער ז).

ישלים נפשו בקיום מצות עשה, ובכוונת תפילותיו בתכלית, ובעסק התורה לשמה בזריזות, כשור לעול עד יותש כוחו, ובמעוט תענוגים ואכילה ושתייה, ובקימת חצות לילה או פחות מעט, ובהרחקת כל המידות המגונות, ובפרישות מכל אדם אפילו בענייני שיחה בטלה, ואחר כך יטהר גופו בטבילה תמיד, ואחר כך יתבודד לעיתים ויחשוב ביראת ה', וישים הוי"ה נגד עיניו תמיד, ויזהר להיות מחשבתו פנויה מכל הבלי העולם הזה וידבק באהבתו יתברך בחשק גדול, ועל ידי כן אפשר שיזכה לרוח הקודש באחד מאלו האופנים שנאמר:

האחד הוא, שימשוך על נפשו אור עליון משורש נפשו העליונה, כנזכר לעיל בשער חמישי ותתגלה אליו, וזה הוא רוח הקודש גמור.

השני הוא, שעל ידי עסקו בתורה, או קיומו איזו מצוה אשר נתבאר בדברי רבותינו ז"ל: 'כל העושה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד' (אבות ד, יא) ונוצר ממנה מלאך ממש, אך בתנאי שיקימנה תמיד וברוב כונה כהלכתה ואז יתגלה אליו המלאך ההוא. וזהו ענין מה שנמצא כתוב בספרים ענין המלאכים הנקראים מגידים, אלא שאם לא תהיה המצוה כהלכתה יהיה המגיד ההוא מעורב טוב ברע אמת ושקר.

השלישי הוא, שעל ידי חסידות כנזכר לעיל, יתגלה אליו אליהו זכור לטוב וכפי חסידותו תגדל גלויו אלי:

BEIT
KARAV
ROOK

בית
הרב
קוק

וזאת לרא"ה (ע"ה)

אושבז יהודה

בעקבות הראי"ה קוק זצ"ל

רחובות, נס ציונה, ראשון-לציון ומזכרת בתיה

סיו
יום אה
24
מרכס
הארץ

ההיאחזות בארץ החלה עם הקמת המושבות על ידי אנשי העליה הראשונה.

מי היו המתיישבים? עם אלו קשיים הם התמודדו?
מה חשב הראי"ה קוק על ההתיישבות הזו?
מה היה הקשר בינו למושבות?

על כל זאת ועוד בסיור מרתק ומעורר השראה

לציון הרחוק
יום חמישי,
כ"ט בתמוז תשע"ח
(12.7.18)

לפרטים והזמנות: 02-623-2560

'הכחשת האלוקים'

(חלק ב)

הרב אורי שרקי

אתאיזם קדמון

האם קיים מושג כזה ביחס לעולם הקדום? נראה שהיה אתאיזם קדמון - שהוא האלילות. העבודה הזרה הייתה אתאיסטית ביסודה - במובן החווייתי, לא האינטלקטואלי. ונבאר את הדבר:

האלים של המיתולוגיה הם בסופו של דבר כוחות הטבע המקבלים יחס דתי-פולחני. האדם מתייחס לכוחות המצויים בעולם, ובכלל זה כוחות רוחניים, ומבטא זאת בפולחן. הצד השווה בכל הכוחות הללו זה שהם חלק מהמציאות, מן היש'. אין שום פנייה במיתולוגיה העתיקה אל מי שהוא מקור היש' - שהוא מעבר להיות' ולכן אינו מוגדר כ'יש'. ניסח זאת היטב פרופ' עמנואל לוינס, שביאר כי בתפיסה היהודית "האלוהות איננה יש עליון כי אם אחר מלהיות".¹ להיות' זה סוג של ישות ולכן גם 'לא להיות' זה סוג של ישות. לא ניתן לומר שהאלוהים 'לא קיים', כי 'לא קיים' זה סוג של קיימות בדרגה אפס, כמו מסה אפס בפזיקה, שהיא גם מסה. לכן האמירה 'אין אלוהים' בהגדרתה איננה נכונה - אלא מעבר ל'יש' ומעבר ל'אין' יש 'אחר' מן היש - אחר מלהיות.

האלילות, אם כן, היא אתאיסטית - אבל במובן אחר לגמרי. היא אתאיסטית מפני שהיא איננה מכירה במי שאמר והיה העולם, וגם אם היא הכירה בו אי פעם, הוא נשכח. נאמר בתהלים: "ישוּבו רְשָׁעִים לְשֹׁאֵלָה: כֵּל-גֹיִם שְׂכָחִי אֱלֹהִים" (ט, יח). הטענה של דוד המלך כלפי אומות העולם איננה הכחשת האלוהים כי אם שכחת האלוהים, שכחה של המקור. אמנם יש בסיפורי המיתולוגיה התייחסות למקור קמאי, אבל זהו מקור מת. כך שניתן לומר ש'מותו' של האלוהים הוא שמאפשר את האלילות, וזהו האתאיזם הקדמון.

לפי זה, ההתגלות של מי שאמר והיה העולם שללה במובן מסוים את האתאיזם הקדמון. כשהקב"ה נגלה

בהר סיני ואומר "לא יהיה לך אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל-פְּנֵי" (שמות כ, ב), הוא בא לבטל את תפיסת העולם האלילית. הוא כביכול אומר, אני בראתי את העולם ויש לי מה לומר לכם.

למעשה השאלה האמיתית של האמונה איננה אם אלוהים קיים או לא, אלא אם הוא מדבר או לא מדבר. נאמר זאת כך: וכי זה משנה אם אלוהים קיים אם הוא אינו מדבר? מה שחשוב זה העובדה שהוא מדבר. ואם נדייק יותר, השאלה האמיתית איננה אם יש אלוהים אלא אם ישנה נבואה; אם האדם יכול לקיים מפגש חווייתי עם האלוהים.

אדם שייזרק לתוך חלל החווייה ללא הכנה מוקדמת, ללא מסורת והשכלה, האם הוא יהיה אפיקורוס או מאמין? ניתן לומר בוודאות שהוא יהיה אפיקורוס, מפני שאין שום אינדיקציה בעולם הטבעי לכך שיש מי שאמר והיה העולם. לכן הוא קודם כול יהיה אפיקורוס, ועם הזמן קרוב לוודאי שיהיה עובד אלילים או עבודה זרה מכל סוג שהיא.

האסטרונם הצרפתי לפלס, מראשוני המדענים בעת החדשה שהגה קוסמוגוניה הגיונית, קוהרנטית, נשאל פעם ע"י נפוליאון: ואיפה אלוהים בתיאוריה שלך? תשובתו של לפלס הייתה שאין הוא זקוק להיפותזה הזו. כלומר מבחינת הקוהרנטיות של מבנה של הקוסמוס ע"פ משנתו, אין דבר שמורה לו על כך שיש גורם טרנסצנדנטי להוויה, מישהו שמתערב בה ומשנה את הסדר הטבעי. העולם מסודר היטב מצד עצמו.² כך שהעולם בבסיסו הוא אתאיסטי-אפיקורסי.

דבר דומה אומר רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי. בניגוד לרמב"ם, שסבור כי רק הטיפשים אינם מבינים שיש אלוהים, ריה"ל סובר הפוך: דווקא החכמים מבינים שנקודת המוצא של התבונה היא שאין אלוהים, אלא

2. עם כל זאת, לא הגדיר לפלס את עצמו כאתאיסט.

1. כשם ספרו: 'אחרת מלהיות' (Autrement qu'être).

בעולם. הם בזים לכל קודש, לכל האלים, ואפילו בתוך המקדש שלהם, בחדר הפנימי ביותר, אין כלום. זה נלעג, הוא כותב, הם שמים אותנו לצחוק. כלומר גם לאחר כמה מאות שנים של פילוסופיה, היהדות עדיין נתפסת כסוג של אתאיזם.

מאוחר יותר, בימי הביניים, אומר הרמב"ם שאין לאלוהים גוף, ומי שאומר שיש לו גוף הוא מין יורש גיהנום. כותבים אליו רבנים חשובים: איך אתה מעז לומר דברים כאלה? אם אין לו גוף, הרי הוא לא קיים! הרמב"ם בימיו לא נחשב כמי שבא לקדם את האמונה אלא כמי שבא להרוס אותה. אבל מאז הרמב"ם היהדות התעשתה ורעיונותיו הנועזים כביכול השתרשו באומה.

הרמב"ם, כידוע, ניסח את שלוש עשרה עיקרי האמונה. מאוחר יותר צמצם אותם רבנו חסדאי קרְשקש לשישה עיקרים, ותלמידו רבי יוסף אלכו העמיד את כל העיקרים על שלושה: מציאות ה', תורה מן השמים ושכר ועונש. לאחריו בא רבי שמעון בן צמח והעמיד הכול על עיקר אחד: תורה מן השמים. לדבר על מציאות ה' זה לדבר על מונח ספקולטיבי, כי הרי האדם אינו מבין על מה מדובר. איננו צריכים תורה כדי לדעת שלכל מעשה יש השלכה במציאות, אלא החידוש הוא 'תורה מן השמים' - זו העובדה החווייתית של המפגש עם אלוהים ולא הגדרה סטטית המנוסחת באופן דוגמטי.

למרות זאת, נותרה ביהדות איזו קליפה אלילית, והיא המחשבה שהאלוהים קיים. המחשבה שהאלוהים קיים אף היא סוג של הגדרה רדוקציוניסטית שמטילה באלוהות את מחשבת האדם.

אם כן מה נאמר? שאלוהים לא קיים? לומר שהוא אינו קיים גם זה לא נכון - אם כי פחות לא נכון מאשר לומר 'קיים', כי לפחות מסלקים איזו תפיסה מקטינה. זה כמו שנאמר: לאלוהים אין צבע, ואם כך הוא שקוף. אבל השקיפות אינה אלא היעדר צבע ולא מהות בפני עצמה.

גם הרמב"ם ב'מורה נבוכים' העיר על כך שהמושג 'מציאות' הוא מושג הלקוח מן ההכרה האנושית. וכן רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי אמר דברים מעין אלה. למרות שגדולי רבותינו ידעו שאי אפשר לומר על אלוהים 'קיים' ו'לא קיים', הם הרשו לעצמם להגיד שהאלוהים קיים כדי שההמון יתפוס משהו מן הרעיון האלוהי. מותר להגיד שיש אלוהים בתנאי אחד, שהאדם לא לוקח את עצמו יותר מדי ברצינות.

האתאיזם היהודי המודרני

ההיסטוריה, אומר הרב קוק, קידמה את נפש האדם, האדם הולך ומתקדם יותר ויותר אל הכרת האמת,

שהייתה התרחשות במציאות שלא כדרך הטבע - האלוה נגלה וסיפר שהוא קיים וכי יש לו מה לומר. האפשרות של התגלות מנוגדת לנטייתו של ההכרה האנושית הטבעית. האדם באופן טבעי איננו מצפה להתגלות אלוהית, אבל לאחר שהיא התרחשה, אי אפשר להתכחש לעובדה הזו.

אם כן, האתאיזם הקדמון קיבל ביטוי עז יותר לאחר שפסקה הנבואה. אמנם הוא נולד הרבה קודם, אבל אז הוא נחשף וקיבל צורה מיתולוגית בדמות הפסיון הנוצרי. יש מיתוס אתיאיסטי חדש-ישן - האמירה שאלוהים מת. מישו הרג אותו וזה קשור ליהודים אך איננו יודעים להסביר זאת. האתאיזם שבמיתוס הנוצרי מגיע ממיתוס קדמון יותר, השכחה של מקור היש', שהייתה מובלעת בתוך האלילות ונחשפה עם הפסקת הנבואה.

האתאיזם היהודי

למדנו מהרב קוק שלכל שיטה יש מקור בקודש העליון, ולכן צריך לחפש מהו השורש בקודש העליון של האמירה שאין אלוהים.

האתאיזם הראשון, כך על פי המדרשים, היה אברהם אבינו. אברהם שובר את האמונה של האנושות בימים ההם. הוא לוקח את הערכים הקדושים ביותר, מקשה עליהם קושיות ומנתץ אותם. זהו הרס טוטאלי של כל עולם הערכים.

באחת מאגרותיו, אומר הרב קוק שמבחינה היסטורית המושג של יראת שמים החל מה'יראות' של העבודה הזרה. לאט לאט העבודה הזרה הלכה ונטהרה עד שהתפתחה ליראת שמים. קודם לכן יראת שמים ישירה לא הייתה אפשרית, משום כך היה צורך ביראות האליליות שקיימות במיתולוגיות. במוכן הזה אברהם אבינו לקח סיכון אדיר.

הראב"ד, בהשגותיו על הרמב"ם בהלכות עבודה זרה, שואל מדוע הרמב"ם טוען שאברהם היה הראשון שאמר שיש אלוה, הלא גם שם ועבר ידעו זאת? ותשובתו היא, שלשם ולעבר לא נזדמן לנתץ את הצלמים. לכאורה זו טענה תמוהה: האם במקרה לא היו צלמים בסביבתם שיכלו לשבור, ואילו אברהם הזדמן לחנות של צלמים ושבר? אלא כנראה הראב"ד מתכוון לומר ששם ועבר חשבו שלא צריך לשבור. הם אמנם ידעו שזו טעות, אבל סברו שהצלמים מחזיקים את אמונת האנשים. במוכן הזה אברהם עשה מעשה נועז ביותר. החלטה לנתץ את הצלמים הייתה החלטה להכניס את האנושות למשבר אמוני עמוק מאוד.

המגמה הזו נמשכה עד לתקופה מאוחרת: טקיטוס, ההיסטוריון הרומאי, כותב שהיהודים הם העם הגרוע

הקב"ה. ייתכן ויש בדבריו תועלת בתור הערה מוסרית, אבל האמירה שאלוהים הוא ה'חזק', בוודאי אינה נכונה, שהרי הקב"ה הוא אלוהי הכול, גם אלוהי הצרפתים והגרמנים והרוסים.

בתפיסה הדתית המצויה, הקב"ה הוא ראש המועצה הדתית הגדולה בקוסמוס. הוא מתעניין בבתי כנסת, ישיבות, מקוואות, אטליזים כשרים וחנויות לבגדים צנועים. כל הדברים הללו חשובים מאוד בעיני אלוהים. ומה בנוגע לפוליטיקה, לציונות, אומנות, אסטרונומיה? את זאת הוא משאיר כביכול לאל החילוני.

אז מאירה הנשמה מאור העליון על ידי הדבקה באהבה ודעה שלמה לחיי החיים, וכל ההרגשות, הדעות והמעשים מתעדנים. כפי גדל הזכוכי של יסוד היסודות הזה בתוכיות הנפש, כן תגדל ביותר הפעולה שתפעל גם הדבקות האלהית שברגש ושבהתפעלות הלב לנהל את כל מהלך החיים באורח ישרה.

אם כן, מהי האמונה?

עיקר האמונה היא בגדולת שלמות אין סוף.

בתורת הקבלה מרבים להשתמש במושג אינסוף, בעוד שבפילוסופיה המערבית המושג הזה כמעט ולא קיים. דקארט, שרצה להוכיח שיש אלוהים, שאל כיצד ניתן להסביר את מושג האינסוף והגיע למסקנה שהוא ודאי הטרונומי לנפש, ואם כן יש אלוהים. מהיכן חדר מושג האינסוף לנפש של דקארט? דקארט חי שנים רבות בהולנד, וכפי הנראה בא במגע עם הרעיונות של הקבלה דרך כתות נוצריות הולנדיות שהושפעו מן המקובלים. שאם לא כן, אין זה מובן כיצד חדר הרעיון הזה למוחו של פילוסוף מערבי - במיוחד לאור העובדה שאצל היוונים מושג האינסוף הוא מושג שלילי. לפי אריסטו דבר שלם הוא מה שיש לו גבולות, משום שדבר שאין לו גבולות מכניס מבוכה בנפש.

שכל מה שנכנס בתוך הלב הרי זה ניצוץ בטל לגמרי לגבי מה שראוי להיות משוער, ומה שראוי להיות משוער אינו עולה כלל בסוג של ביטול לגבי מה שהוא באמת. אם אומרים על דבר הטוב או על דבר החסד, המשפט, הגבורה, התפארת, וכל מה שהוא חיים ופאר החיים, או על דבר האמונה והאלהות - הכל הוא מה שהנשמה כוספת במקוריותה למעלה מן הכל. גם כל השמות והכנויים, בין העבריים ובין הלועזיים, אינם נותנים כי אם ניצוץ קטן וכהה מאור הצפון, שהנשמה שוקקת לו ואומרת לו: "אלוהים". כל הגדרה באלהות מביאה לידי כפירה, ההגדרה היא אליליות רוחנית אפילו הגדרת השכל והרצון

ובאיזשהו שלב, באופן אינטואיטיבי, הנשמה זועקת. מרוב אמונה הנשמה מרגישה שאתה, היהודי, משקר לעצמך כשאתה אומר על אלוהים שהוא יש. והיות שלא נולדה עדיין האפשרות לנסח זאת באופן מדויק ואמיתי, זה מתבטא תחילה בתור כפירה - האדם כופר ב'יש'. לומר 'אין יש' - זה לומר 'אין'.

לפי הרב קוק, **האתאיזם היהודי המודרני איננו נסיגה באמונה כי אם חבלי הלידה והייסורים של האמונה בטהרה**. לצורך זה נתבונן בדברים שאומר הרב במאמר 'ייסורים ממרקים', מתוך ספר 'אורות' (זרעונים):

כל סבוכי הדעות שבבני אדם וכל הסתירות הפנימיות שכל יחיד סובל בדעותיו באים רק מפני הערפלים המצויים במחשבה ע"ד המושג האלהי, שהוא ים שאין לו סוף וכל המחשבות כולן, בין המעשיות ובין העיוניות, ממנו הן נובעות ואליה הן שבות.

אנשים סובלים מהרבה בלבולי מוח, שכן ישנה נקודת יסוד שאינה מבוררת והיא המושג של אלוהים. בדרך כלל האלוהות נתפסת, בין בחברה הדתית ובין בחילוניות, בתור 'כוח עליון'. אבל זהו ביטוי אלילי, עבודה זרה מוחלטת. אלוהים איננו כוח - אלא מאיתו כל כוח. כל שאלה בדבר הגדרתו של האלוהים, אף היא עבודה זרה, שהרי אי אפשר להגדירו.

תמיד צריך לזכך את המחשבה, שתהיה ברורה בלא סיגים של דמיונות כוזבים, של פחדי שוא, של תכונות רעות, של העדרים והסרונות.

בספר 'אורות התשובה' (טז, ב) אומר הרב קוק: "מחשכי ההווה עלופים הם בפחדי שוא". זוהי האינטואיציה של הפילוסופיה הקיומית, כפי שטוען, למשל, הפילוסוף מרטין היידגר הסובר כי הקיום הוא הפחד. הרב קוק מודה בכך שישנם פחדי שוא, וכל עת שהם עוטפים את זהות האדם, הוא מבולבל ואינו יודע באמת מיהו האלוהים.

אמונת אלהים מאשרת את בני האדם רק כפי אותה המדה שהגדולה האלהית נחקרת ונלמדת מאותו החלק החשוב שלהם, שהוא ראוי לכך.

הרב רומז כאן לכך שהמושג 'אלוהים' יכול לגרום נזק אם מי שאמור לעסוק בזה אינו עושה זאת. אם הרבנים לא יעמיקו במשמעות של מושג האלוהות, הוא עלול להתפשט בהמון כמושג מכביד ולא מבורר.

בזמן מלחמת העולם הראשונה שאלו את אחד הרבנים בעד מי צריך להיות? האם בעד הרוסים, הגרמנים, הצרפתים או האיטלקים? תשובתו הייתה שבמלחמה כדאי תמיד להיות בצד של החזק, והחזק מכולם זה

השביעי, ואלוהי ישראל עתיק היוםין עומד לשמוח בעולמו ובעמו הנבחר, וכולנו נשמח יחד בשמחתו". ניטשה רצה למחוק את האלוהים של הנצרות כדי להשיב את המושג הטהור של האלוהות, אך לא הייתה לו דרך לבטא זאת אלא ע"י אתאיזם ראשוני. ניטשה גם התנגד למוסר. הוא הרגיש שהמוסר הקטין את רוח האדם, במיוחד המוסר הנוצרי. גם אצל הרב קוק ישנן הרבה התייחסויות לשאלה הזו.³

התורה מספרת על עשו: "וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן-הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיף" (בראשית כה, טו). ממה עשו עיף? הוא עיף כי הוא חיפש את אלוהים בכל דבר ולא מצא. הוא חיפש אותו דרך העבירה: חמש עבירות עבר עשו באותו יום ולא מצא. לכן הוא עיף. כשאדם עיף מאלוהים הוא מבקש את ההווה: "הֲלֵעֵיטְנִי נָא מִן-הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה כִּי עֵיף אֲנִי" (שם, לו). מי עיף? מבחינתו של עשו "אֲנִי ה' אֶלְהֵיךָ" עיף. עשו מוכן למכור את הבכורה ליעקב תמורת נזיד עדשים כי "הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ לְמוֹת" - ניטשה אמר שאנכי כבר מת - "וְלִמָּוֶתָהּ לִי בְּכָרָה". כלומר העולם הוא חסר משמעות, ומתוך כך אפשר להגיע לפוסט מודרניזם. יש מין ייאוש שפוקד את האדם שעליו מדבר כאן הרב.

את המעצור היותר גדול ברוח האדם, בבאו לכלל דעת, מביא מה שהמחשבה האלהית היא קבועה בצורה מיוחדת וידועה [מסוימת] אצל בני אדם מפני ההרגל והדמיון הילדותי. זהו נצוץ מהפגם של עשית פסל ותמונה, שתמיד אנו צריכים להזהר בו הרבה מאד, ובייותר בתקופת דעת יותר בהירה. כל הצרות שבעולם, ביחוד הצרות הרוחניות: תוגה, קוצר רוח, בחילת החיים, יאוש, שבאמת הן הנן הצרות העיקריות של האדם, אף הן אינן באות כי אם מפני חסר דעה להסתכל הסתכלות בהירה בגאות ה"

האתאיזם אף הוא סוג של אמונה. אפשר לדמות את האמונה והכפירה למטוטלת: יש תקופות שבהן מתרבה העבודה זרה בעולם, וכדי לטהר את העולם מעבודה זרה מזמין הקב"ה רוח של כפירה. וכאשר הכפירה גוברת, חוזרים שוב לעבודה זרה, אבל פחותה ממה שהייתה קודם לכן. זהו התהליך: צריך לטהר? נוסיף עוד קצת כפירה, וחוזר חלילה. עבודה זרה וכפירה משמשים לסירוגין - יש נטייה לכאן ולכאן עד שמגיעים לקו האמצע. לאמונה בטהרתה, אם כי גם שם יש תמיד איזה רטט, אף פעם אין עצירה של ממש.

כל תיאולוגיה היא עבודה זרה; לפי זה אין תיאולוגיה יהודית. בסכולסטיקה של ימי הביניים היו אומרים שהאלוהים זה השכל העליון.

ואפילו האלהות עצמה ושם אלוהים הגדרה היא, ומבלעדי הידיעה העליונה שכל אלה אינם כי אם הזרחות ניצוציות ממה שלמעלה מהגדרה היו גם הם מביאים לידי כפירה.

ובאנשים שנעתקו לגמרי מהדעה המקורית הזאת מביאים הם באמת לידי כפירה גסה. אם הכרת הלב קרועה ממקורה זה [כלומר מ"שלמות אינסוף"] הרי היא מתדלדלת ואין לה שום ערך, ואין תקנה שתהיה מאירה בצורה חיה, כי אם על פי הקישור בהארת האמונה, שהיא הארה כללית למעלה מכל ערכים ובזה היא מבססת את הערכים כולם.

ומה בדבר כינויו של הקב"ה: 'ריבוננו של עולם', 'שפע אלוהי', 'חלק אלוה ממעל', 'שכינה' ועוד? אומר הרב, אלו הם אברים:

הענינים שחוץ מזו של גדולת אין סוף, שהם הסברות להגיע על ידן למקור האמונה, הנם בגדר "אברין דמלכא", ויש מהם בגדר "לבושין דמלכא". ומאן דבזע לבושין דמלכא [מי שקורע את בגדי המלך] גם הוא מרים יד ומתחייב בנפשו, ומכל מקום צריכים לבאר בהדרגה את ההבדלים שבין עיקר האמונה ובין הסברותיה, וגם בין ההסברות עצמן - את חלופי המדרגות שבהן. השממון של המחשבה ממיעוט הלמוד והידיעה מביא את האדם לחשוב הרבה במהות האלהות.

המחשבה הבלתי בוגרת עוסקת במהות, ואילו המחשבה הבוגרת מדברת על האידיאלים המתגלים, כפי שאומר הרב במאמרו 'דעת אלוהים':

וכל מה שיהיה יותר משוקע בבערות של מחשבת עזות נוראה וסכלות איומה זאת, יחשוב שבזה הוא מתקרב אל הידיעה האלהית הרמה, ששמע תמיד שכל גדולי הנפש שבעולם עורגים אליה.

האדם שמע שהגדולים הם דבקים באלוהים, והוא מצייר לעצמו ציורים אלוהיים.

בהצבר הרגל כזה במשך כמה דורות מתארגנים מתוך כך הבלי שוא רבים, שתוצאותם רשעות רבות ונוראות, עד שאפילו האדם הפרטי אובד את חילו החמרי והרוחני מרוב צרה ואפלה.

בספרו 'כה אמר זרתוסטרא', הכריז ניטשה שהאלוהים מת: "האלוהים מת, הייתי בהלוויה שלו". כמוכן שהדבר עורר נגדו זעם רב, אלא שניטשה בא לבטא רעיון עמוק. מבחינתו משהו בתפיסה של האלוהות חייב להימחק, לא האלוהים; שהרי בספרו 'דמדומי שחר' הוא אומר (פסקה 205): "העולם ידע מחדש את היום

3. הרב קוק התמודד עם שני מקורות פילוסופיים עיקריים: תורתיהם של קאנט וניטשה, כמין שני קטבים הפוכים זה לזה.

ביאור
ל"מידות הראיה"

העתיד כבר כאן

מידת האמונה, פסיקה יא

הרב יצחק חי זאגא

הגדולה, היא הבינה הפנימית, המכונה גם עולם הבא, על שם שהיא באה מהעתיד ומאירה לנו בהווה. במהלך הדורות היא נעלמת, ומאירה בתורת הנסתר, אך היא עתידה להתגלות לכל, לעתיד לבא. המשמעות השלישית היא, שמאור העתיד, אור האינסוף, משתלשל האור אל ההווה, ומהווה ומוליד אורות חדשים.

כותב הרב:

כשרואים הצדיקים, שמיד שהם מתעסקים בגנוי המלך של רזי תורה, נשמתם מתרפאת והולכת, מקבלת היא צורה תקיפה, עדינה, מלאה תנחומות, ועוזו קודש בגבורה עליונה, הרי הוודאות הרוממה מתגברת בקרבם. ואור עולם הבא, של שם אהיה, דאנא עתיד לאתגלאה, מאיר בהם, ומכח קדושה טמירה ונפלאה זו הם מזכים את כל העולם כולו... (אורות הקודש א, הגיון הקודש מ)

עוד כותב הרב:

וחכמת צדיקים מקשקשת לפנייהם כזוג, בחדות רוח הקודש, ורואים הם את העתיד באור ההווה, ומחיים בזה את ההווה של העולם באור העתיד, וממשיכים נועם עולם הבא בעולם הזה, ומרבים על ידי זה בעולם שלום וברכה, נחת ועדנים (שם, חכמת הקודש קכט)

האור הגדול הזה, שמושכים הצדיקים בנסתר מהבינה הפנימית, עתיד להתגלות לכל, כפי שכתב הרב צבי יהודה:

'באחרית הימים יש חידוש: התגלות הנעלם. כל זה נמשך מהרצאת ד' פעם אחת ויחידה: "אהיה". משמעות עצם הביטוי הזה היא עתיד... "עתיד לאתגלאה" (שיחות

הרצ"ה, שמות 22)

כשהעולם עדיין סובל מקללת אדם הראשון, מתערובת טוב ורע המטילה דופי באישיות האדם,

יא. אותה השקפת העולם שתהיה גלויה לכל לעתיד לבא, כשיתחדש העולם ויצא מאורו, כשיתחרר בחירות שלימה, שאין בה שום דופי, היא באמת השקפת העולם הישראלית גם עכשו. ומתוך שהיא קדומה בזמן, אין העולם מסוגל לה, לפיכך היא מתקיימת רק בכח הגדול של האמונה השלימה, שמתגלה בדבר נשגב שגם בלא ידיעה ברורה, רק בחוש רוחני סמוי מן העין ודק מאד, מכירים בו הלבבות, וההמון הגדול, שחושו הטבעי הוא מקרבו איתן, מקושר הוא באמונת אומן וחי בה חיים עצמיים כבירים, ונבוני לב הולכים סחור סחור וטועמים בכל עת ובכל שעה נטיפות קטנות מאותו המתק הגדול של הנועם העליון אשר לאור עולם של עתיד, והוא הוא נועם ד' המתבקש בכל שכלול של קדושה, מיסוד תפלתו של משה בשכלול המשכן, ויהי נועם ד' אלהינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו.

ההשקפה העתידית

אותה השקפת העולם שתהיה גלויה לכל לעתיד לבא, כשיתחדש העולם ויצא מאורו, כשיתחרר בחירות שלימה, שאין בה שום דופי, היא באמת השקפת העולם הישראלית גם עכשו.

כשמשה רבינו שואל את הקב"ה (שמות א) 'ואמר לי מה שמו, מה אומר אליהם. ויאמר... אהיה אשר אהיה... כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם'. הקב"ה מזכיר כאן שלוש שמות אהיה. מסביר הזוהר (ויקרא יא) כי לשם 'אהיה' ישנן שלוש משמעויות.

במשמעות הראשונה, העתיד הוא כינוי לכתר העליון, אור האינסוף שישאר לעד נעלם. האינסוף ברוך הוא, שלעולם יהיה למעלה מהשגתנו. לעולם יהיה בבחינת עתיד שאליו אנחנו נושאים את עינינו. במשמעות השנייה, העתיד הוא כינוי לאמונה

דברים של שמות מושאלים לבד, כי עצמות האמונה אינה שום דבר מהם, כי אם עליונה מכל אלה... (מאמרי הראי"ה עמ' 70)

ההמון ונבוני הלב

וההמון הגדול, שחושו הטבעי הוא מקרבו איתן, מקושר הוא באמונת אומן וחי בה חיים עצמיים כבירים, ונבוני לב הולכים סחור סחור וטועמים בכל עת ובכל שעה נטיפות קטנות מאותו המתק הגדול של הנועם העליון אשר לאור עולם של עתיד.

ההמון הישראלי הגדול, הוא בעל חוש אמונה טבעי, מצד עצם קדושת נשמתו, חוש אמונה איתן שעולה מקרבו. על ידי האמונה השרויה בקרבו, מתחבר ומתקשר ההמון גם בלא ידיעת סתרי תורה, לאמונת אומן, האמונה הגדולה והחזקה, שבאה מהבינה העליונה, וחי הוא בה חיים עצמיים טבעיים כבירים.

נבוני לב, הצדיקים אשר זכו ללמוד תורת הנסתר. הולכים סחור סחור לכרם האמונה, לבינה הפנימית הנסותרת, שכמה שהיא מתגלה אליהם, תמיד היא ממשיכה להיות נסותרת. טועמים ממנה בכל עת ובכל שעה, נטיפות קטנות יחסית, מאותו המתק הגדול, של הנועם הנשמתי השמימי העליון הגנוז באורה, הוא אור עולם של עתיד, עולם הבא.

לחזות בנועם ד'

והוא הוא נועם ד' המתבקש בכל שכלול של קדושה, מיסוד תפלתו של משה בשכלול המשכן, ויהי נועם ד' אלהינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו.

זהו למעשה הנועם הנשמתי, נועם ד', שאנו מבקשים ומתפללים שישרה ויתגלה בכל מעשינו, בכל שכלול של קדושה שאנו זוכים לעשות. כפי שיסד משה רבינו בתפילתו, בעת הקמת ושכלול המשכן. כך מתארת התורה, (שמות לט, מג) 'וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ד' כן עשו ויברך אתם משה'. פירש רש"י, 'אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נועם ד' אלהינו עלינו ומעשה ידינו וגו'.' (תהלים צ' יד). הנעימות הנשמטית השורה במעשינו, באה מאור השכינה העליונה, היא הבינה הפנימית, אשר כפי שלמדנו לעיל, היא עולם הבא, אור העתיד הרמוז בשם אהיה, הבא אלינו מהעתיד ומאיר לנו בהווה.

שוללת את החרות הנשמטית ומפריעה לראייתו הבהירה, הוא אינו מסוגל להשקיף ולראות בבירור את מעין השפע האלוקי שבא מהבינה, מהאמונה הגדולה. כך הוא באשר לאומות העולם. אך בישראל מצויה השקפת העולם העתידיית כבר עכשיו, אם כי בנסתר.

החוש הסמוי מן העין

ומתוך שהיא קדומה בזמן, אין העולם מסוגל לה, לפיכך היא מתקיימת רק בכח הגדול של האמונה השלימה, שמתגלה בדבר נשגב שגם בלא ידיעה ברורה, רק בחוש רוחני סמוי מן העין ודק מאד, מכירים בו הלבבות

מתוך שההשקפה הישראלית, מתרוממת אל העתיד, אל הבינה הפנימית, וממנה מושכת אורות אל ההווה, היא מקדימה את זמנה בהשוואה לרמת הגילוי האלוקי האפשרי בעולמנו זה לפי מדרגתו. העולם בכלל אינו מסוגל עדיין להשקפת עולם זו. לכן, מתקיימת ההשקפה העתידיית הזו בישראל, רק בכח הגדול של האמונה השלימה.

הידיעה האמונית, היא ידיעה נשמטית, המושגת על התחברות עצמותית רוחנית. היא יכולה להשיג גם דברים נשגבים, שהשכל האנושי אינו מסוגל לדעת אותם בידיעה הגדרתית גבולית ברורה. רק בחוש רוחני פנימי סמוי מן העין ודק מאד, מכירים בו הלבבות. זהו חוש האמונה.

אך אל תטעו. אין הכוונה ל"מיסטיקה" שפירושה הטעיה או כל מיני הזיות שווא למיניהן. חוש האמונה הוא חוש נשמתי אמיתי, שכלי בשכל עליון, נקי מכל הזיה, ברור ודאי וצלול. האינטליגנציה הנשמטית, בנויה על כללי השגה ברורים, וידיעות ברורות ברמה הנשמטית. לה רומז רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי, כשמתאר הוא את מדרגת הנשמה הישראלית, העולה במדרגת חיים מעל השכל המדבר.

באמת, האמונה היא הידיעה החזקה מכל. ידיעה שהיא עצם החיים. כמאמר הנביא... 'וצדיק באמונתו יחיה' (חבקוק, ב ד).

כן כתב הרב:

האמונה לא שכל ולא רגש, אלא גילוי עצמי היותר יסודי של מהות הנשמה... צריך לדעת שאי אפשר לפנות אל השם יתברך בשום שכל ובשום רגש, וק"ו בשום חוש, כי אם באמונה לבד. ומה שאומרים חוש האמונה או רגש האמונה, וק"ו אם נאמר מדע האמונה ושכל האמונה, הם

MILLER POINT
מילר פוינט

**התקבל
פרוטוקול
להיתר
הבניה**

**פרי בסט
מכאן תגיע רחוק**

דירת 3 חדרים החל מ-1,090,000 ₪

הטבה בלעדית לעובדי רשות שדות התעופה בישראל!

מעטפת דירת 3 חד' * 890,000 ₪ | **ממחיר המחירון 50,000 ₪ הנחה**

רק 890,000 ₪ * | או 50,000 ₪ הנחה

* כולל עיצוב פנים | ללא חניה, 6% מס רכישה

**'פרי בסט' לוד. דירות 3,4,5,6 חד' ופנטהאוז במגורי יוקרה
עם חדרי לימוד מאובזרים קומפלט בכל בניין**

פרי נדל"ן
מקבוצת אלדד פרי

*5066
www.perinadlan.co.il

PERIBEST
בית החינוך של ישראל

'בית הרב' | זאת לראי"ה (ע"ה)

רח' הרב קוק 9 ירושלים 9131002. טל' 02-623-2560

www.beit-harav.org.il

beitharavkook@gmail.com

אורות אברהם
מוסיפים אור

רח' גולדה מאיר 7, קומה 1, בית עליאש. נס ציונה

טלפון 052-388-3322 052-388-3322

timor@eldadperi.co.il

יוצא לאור ע"י 'אורות אברהם' בשיתוף ישיבת ההסדר והגרעין התורני ראשון לציון ו'בית הרב' ירושלים ת"ו

עריכה: הרב יוחנן פריד | עימוד ועיצוב: סטודיו דראור